

DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2021-26-60>

УДК 658.153(477)

СПЕЦИФІКАЦІЯ РОЗВИТКУ БАНКІВСЬКОГО КРЕДИТУВАННЯ В УМОВАХ COVID 19

SPECIFICATION OF BANK LENDING DEVELOPMENT IN COVID CONDITIONS 19

Романовська Юлія Анатоліївна

кандидат економічних наук, доцент,
Вінницький торговельно-економічний інститут
Київського національного торговельно-економічного університету
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-1099-0787>

Бабюк Анжеліка Василівна

студентка,
Вінницький торговельно-економічний інститут
Київського національного торговельно-економічного університету
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-1672-5845>

Юренко Аліна Олегівна

студентка,
Вінницький торговельно-економічний інститут
Київського національного торговельно-економічного університету
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-9840-3788>

Romanovska Yuliia, Babyuk Angelica, Yurenko Alina
Vinnytsia Institute of Trade and Economics
of Kyiv National University of Trade and Economics

У статті розглянуто кредит як елемент процесу функціонування ринкової економіки та джерело забезпечення стабільного розвитку суспільства. Досліджено динаміку кредитів малого та середнього бізнесу. Проаналізовано коливання процентних ставок депозитних корпорацій (крім Національного банку України) за новими кредитами нефінансовим корпораціям, за розміром суб'єкта господарювання у % та у млн. грн. Досліджено, що під час карантину через зниження платоспроможності суб'єктів господарювання МСБ попит на кредитування під високий відсоток скоротився, що і стало умовою зниження процентних ставок депозитних корпорацій (крім НБУ). Проаналізовано загальну суму кредитів, наданих малому та середньому бізнесу за 2016–2020 рр., що демонструє скорочення обсягів кредитування у 2020 році порівняно з попередніми роками. Охарактеризовано кредитні продукти найбільших банків України як методи стимулювання кредитування малого та середнього бізнесу в Україні.

Ключові слова: малий бізнес, середній бізнес, кредитування, доступні кредити, ставки.

В статье рассмотрен кредит как элемент процесса функционирования рыночной экономики и источник обеспечения стабильного развития общества. Исследована динамика кредитов малого и среднего бизнеса. Проанализированы колебания процентных ставок депозитных корпораций (кроме Национального банка Украины) по новым кредитам нефинансовым корпорациям, по размеру предприятия в % и в млн. грн. Доказано, что во время карантина из-за снижения платежеспособности субъектов хозяйствования МСБ спрос на кредитование под высокий процент сократился, что и стало условием снижения процентных ставок депозитных корпораций (кроме НБУ). Проанализирована общая сумма кредитов, предоставленных малому и среднему бизнесу за 2016–2020 гг., что демонстрирует сокращение объемов кредитования в 2020 году по сравнению с предыдущими годами. Охарактеризованы кредитные продукты крупнейших банков Украины как методы стимулирования кредитования малого и среднего бизнеса в Украине.

Ключевые слова: малый бизнес, средний бизнес, кредитование, доступные кредиты, ставки.

The world economy is being destabilized by the COVID-19 pandemic. Quarantine restrictions, starting in 2020, cause a negative trend in the development of small and medium-sized businesses. It is small business that creates

65% of the gross national product and ensures market competition. The full implementation of the innovation and social function by small and medium-sized enterprises contributes to the exit of Ukraine's economy from the crisis. This is what determines the need for state support for this segment of the economy. The development of new approaches in the field of small and medium business lending will provide an opportunity not only for the development of these enterprises, but also create better conditions for the development of this segment of lending activities of banks. Quarantine restrictions have led to an increase in consumer loan defaults, parliament has even introduced preferential credit terms, and banks have begun to develop restructuring programs and offer credit vacations. One of the effective methods of stimulating lending to small and medium-sized businesses in Ukraine was the development of a large number of special credit products for various areas of economic activity, which will allow businesses to receive money on favorable terms and have a positive impact on small and medium development medium business. The crisis caused by COVID-19 and the pandemic quarantine measures led to an increase in loan defaults and had a negative impact on the quality of financial institutions' loan portfolios. As the banking sector is the most important element of the country's economy, its key task now is the effective redistribution of financial resources between the population, businesses and the state to attract depositors' money. To stimulate the development of bank lending to small and medium-sized businesses in Ukraine, foreign experience should also be used, in particular, in the creation of effective funds to promote lending to small and medium-sized businesses. The article describes the credit products of the largest banks in Ukraine as methods of stimulating lending to small and medium-sized businesses in Ukraine.

Keywords: small business, medium business, crediting, available credits, rates.

Постановка проблеми. Пандемія COVID-19 спричинила економічну кризу у світовій економіці. За даними Міжнародного валютного фонду, це може бути найбільшою кризою з часів Великої депресії 1929–1930 років. Світова економіка зазнає дестабілізуючого впливу пандемії COVID-19. Карантинні обмеження, починаючи з 2020 року, спричиняють негативну тенденцію розвитку малого та середнього бізнесу. Але в той же час, пандемія навчила банківський сектор вирішувати нові завдання та підштовхнула до переосмислення колишнього формату роботи і лінійки кредитних продуктів.

Отже, пандемія здійснила вплив на сучасні тренди розвитку не тільки української економіки, але й світової. У умовах сьогодення невід'ємною складовою відновлення та розвитку національної економіки залишається її кредитування. Доступ до кредитних ресурсів в кризових умовах перебуває в різкій залежності від вартості залучення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженням кредитування як одного з методів стабілізації економічних процесів та стимуляції розвитку малого та середнього бізнесу займалися наступні науковці Н. Волкова, К. Свірідова [4], О. Донець [5–8] С. Іванов [9], Р. Корнилюк [10], С. Панцир [14] та інші. Так, Бержанір І. [1] розглядає стан банківського кредитування в умовах розвитку національної економіки України та аналізує основні причини підвищення відсоткових ставок за кредитами. Версаль Н. [2], Вовчак О., Миськів Г. [3] розглядають актуальні проблеми, які впливають на розвиток банківського кредитування. Маринчак Л., Масик І. [13] в своїх працях обґрунтовують взаємозалежність економічних процесів в країні та її вплив на стан банківської сис-

теми України, зокрема визначають негативний вплив кризових явищ на банківський бізнес з точки зору підвищення ризиків, насамперед кредитних. Назлуханян С. [11] в своїх працях досліджує програми кредитування малого та середнього бізнесу та аналізує умови та нюансами кредитування, обґрунтовує розвиток «нестандартних» продуктів.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Але, незважаючи на численність наукових досліджень у сфері банківського кредитування, слід визначити, що вплив пандемії вимагає подальших поглиблених досліджень даної проблематики з метою пошуку напрямів підвищення ефективності кредитування саме малого та середнього бізнесу.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою роботи є дослідження нюансів розвитку кредитування малого та середнього бізнесу в умовах пандемії та характеристика кредитних продуктів для даних суб'єктів господарювання від найбільших банків України.

Виклад основного матеріалу дослідження. Поширеною формою підтримки домогосподарств в умовах епідемії та карантину стали заходи з підвищення доступності кредитів. На це також виділяють додаткові фінансові ресурси із бюджетів ряду країн. Що стосується податкових пільг або так званих податкових канікул, то подібні заходи вводять багато країн, але тільки для окремих категорій бізнесу і на короткий час. Більшість же держав вважають основною формою підтримки бізнесу в умовах карантину доступні кредити – на це найчастіше з держбюджетів направляється навіть більше грошей, ніж на кредити для приватних осіб.

В умовах дестабілізації економіки, обмеження фінансових ресурсів саме суб'єктів

підприємництва, які не потребують великих стартових інвестицій, спроможні за певної підтримки найшвидше і найефективніше розв'язувати проблеми кризової економіки України, стимулювати розвиток конкуренції та сприяти економічному зростанню [8, с. 232].

Саме малий бізнес створює 65% валового національного продукту, забезпечує ринкову конкуренцію, наслідком якої є висока якість товарів і найповніше задоволення потреб споживачів. В малому бізнесі зайнято близько 50% робочих місць [5, с. 686].

Повноцінне виконання малими та середніми підприємствами інноваційної й соціальної функції спроможне сприяти виходу економіки України з кризи, що визначає необхідність державної підтримки цього сегмента економіки. Однією з основних перешкод на шляху розвитку малого і середнього бізнесу є нестача власних фінансових коштів, що загострює його потребу у запозичених ресурсах, насамперед у банківських кредитах.

Отже, застосування кредиту є необхідним елементом процесу функціонування ринкової економіки, а також чи не єдиним джерелом вирішення проблеми забезпечення стабільної, ритмічної роботи підприємств різних галузей народного господарства, зокрема малого бізнесу, тим більше, що кредит потрібен вже існуючому підприємству [7, с. 53].

Проте, кредитування малого і середнього бізнесу (МСБ) в Україні є доволі ризиковим, з огляду на низьку прибутковість і специфіку функціонування. Це зумовлює необхідність пошуку нових підходів, методів, інструментів

щодо їх обслуговування. Крім того ефективно функціонування і розвиток самих цих підприємств може статися лише за умови залучення інновацій, тому і банківське обслуговування такої клієнтури має бути інноваційним.

Розвиток нових підходів у сфері кредитування малого і середнього бізнесу дасть можливість не лише для розвитку цих підприємств, а й створить кращі умови розвитку цього сегменту кредитної діяльності банків. Зокрема, диференціювати не лише доходи, а й ризики кредитної діяльності, оптимізувати витрати, організаційні аспекти кредитної діяльності, розширити спектр кредитних продуктів і послуг, залучити нових клієнтів і вийти на нові сегменти ринку банківських послуг [4, с. 55].

Обсяги кредитування МСБ протягом 2020 року зазнали значної нестабільної динаміки (табл. 1).

Як наочно відображають дані табл. 1 динаміка обсягів кредитування МСБ за 2020 рік демонструє негативну статистику, а саме абсолютне відхилення показника кредитування МСБ за грудень 2020 року відносно січня 2020 року складає 1969 млн. грн, тобто наявне скорочення показника майже на 35%. Така статистика спричинена зниженням рівня платоспроможності суб'єктів господарювання через скорочення їх прибутку та велику кількість банкрутств.

Не зважаючи на те, що споживче кредитування в Україні в останні роки зростає високими темпами, ринок кредитування продовжує відчувати проблеми, пов'язаних з низькою платоспроможністю і фінансовою нестійкістю позичальників, недоліками в законодавчо-правовому та нормативному полі діяльності

Таблиця 1

Статистика кредитів МСБ протягом 2020 р. (тис. грн.)

Період	Усього	Суб'єкти середнього підприємництва	Суб'єкти малого підприємництва (крім мікропідприємництва)
2020	109 430		
Січень	7670	1222	1570
Лютий	7386	1145	1481
Березень	7112	1287	1578
Квітень	6320	1171	1408
Травень	6159	1166	1305
Червень	6935	1165	1518
Липень	6269	1174	865
Серпень	6334	1179	932
Вересень	6876	1163	1104
Жовтень	5604	1746	963
Листопад	5691	2044	1262
Грудень	5701	1607	1320

Джерело: побудовано за даними [12]

кредитних організацій, регіональними відмінностями в соціально-економічному та політичному положеннях та інші (табл. 2).

Таблиця 2
Загальна сума кредитів,
наданих МСБ в 2016–2020 рр.

Рік	Кредити, надані МСБ, млн. грн.	Темп приросту, %
2016	830632	-
2017	840017	1,13
2018	897460	6,84
2019	904750	0,81
2020	822237	-0,09

Джерело: побудовано за даними [12]

Аналіз табл. 2 фактично підтверджує скорочення обсягів кредитування МСБ у 2020 році порівняно з попередніми роками. У зв'язку з тим карантинні обмеження призвели до зростання рівня неплатежів за споживчими кредитами, парламент навіть запровадив кредитні пільгові умови, а банки почали розробляти програми реструктуризації та пропонувати кредитні канікули [5, с. 688].

Ще одним показником, котрий демонструє негативну статистику кредитування є зниження показника процентної ставки (рис. 1, 2). Високий попит на кредитні кошти дає змогу банкам зберігати високі кредитні ставки, а отже отримувати вищий прибуток, натомість під час карантину через зниження платоспроможності суб'єктів господарювання малого та середнього бізнесу попит на кредитування під високий відсоток скоротився, що і стало однією з основних причин зниження процентних ставок депозитних корпорацій (крім Національного банку України) за новими кредитами нефінансовим корпораціям, за розміром суб'єкта господарювання та ставок депозитних корпорацій (крім Національного банку України) за новими кредитами іншим фінансовим корпораціям, за розміром суб'єкта господарювання.

Аналізуючи рис. 1 та 2 варто зазначити, що у 2020 році відбулося дійсно суттєве скорочення процентних ставок (в середньому на 4%), що стало хорошим стимулом для залучення нових клієнтів банками.

29 травня 2020 року набув чинності закон № 591-ІХ, який, серед іншого, пролонгував кредитну пільгу, надану українцям ще на початку карантину: фізичні особи – позичальники були

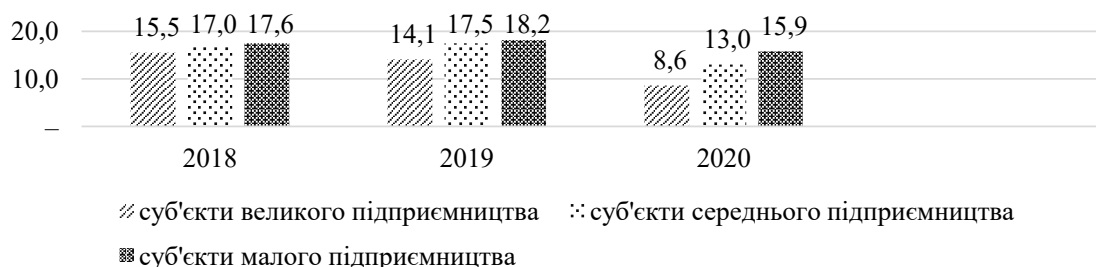

Рис. 1. Процентні ставки депозитних корпорацій (крім Національного банку України) за новими кредитами нефінансовим корпораціям, за розміром суб'єкта господарювання (%)

Джерело: [12]

Рис. 2. Процентні ставки депозитних корпорацій (крім Національного банку України) за новими кредитами іншим фінансовим корпораціям, за розміром суб'єкта господарювання (млн грн)

Джерело: побудовано за даними [12]

звільнені від штрафів і пені у випадку прострочення погашення споживчих кредитів. Пільга надавалася в період з 1 березня на два місяці, а зараз вона подовжена до кінця того місяця, в якому відбудеться скасування карантину.

Під час цих несподіваних «кредитних канікул» позичальники можуть не сплачувати кредиторі неустойку (штраф, пеню) та інші платежі у випадку прострочення виконання, невиконання або часткового виконання кредитних зобов'язань. При цьому клієнти, якщо мають фінансову спроможність, можуть і надалі продовжувати погашати як тіло кредиту, так і відсоткові платежі [14, с. 7].

Ще одним з дієвих методів стимулювання кредитування малого та середнього бізнесу в Україні стала розробка великої кількості особливих кредитних продуктів для різноманітних напрямків економічної та господарської діяльності, що дасть можливість суб'єктам господарювання отримати грошові кошти на вигідних саме їх умовах і здійснить позитивний вплив на розвиток МСБ (табл. 3).

Висновки. Отже, у процесі дослідження встановлено, що кредитування економіки в умовах пандемії зазнало надзвичайних змін і набуло особливої актуальності. Кризові явища, викликані COVID-19 та пов'язаними з пандемією

карантинними заходами призвели до підвищення рівня неповернення кредитів та негативно відобразились на якості кредитних портфелів фінансових установ. Оскільки, банківський сектор – це найважливіший елемент економіки країни, його ключовим завданням зараз є ефективний перерозподіл фінансових ресурсів між населенням, суб'єктами господарювання та державою з приводу залучення грошових коштів вкладників, який виступає підґрунтям соціальної стабільності в суспільстві. Пандемія є каталізатором використання нових кредитних банківських продуктів, а також нових способів взаємодії клієнтів з банками. Так, за допомогою кредитування банк бере участь в соціально-економічному розвитку суспільства та забезпечує якісний перерозподіл коштів в суспільстві.

В контексті ж подолання економічних наслідків пандемії COVID-19 зростає потреба у розширенні повноважень центральних банків у всьому світі, включаючи Україну. Така гармонізація передбачає застосування методології економічної інтерпретації закону, яка визначає повноваження центрального банку при прийнятті відповідних рішень. В умовах низької процентної ставки та низької прибутковості, де залишається ризик, банкам доведеться зосередитись на потребах клієнтів,

Таблиця 3

Характеристика кредитних продуктів для МСБ найбільших банків України

Банк	Кредитний продукт	Відсоткова ставка, річних
АТ КБ «ПриватБанк»	Поновлювана кредитна лінія	12,5%
	Інвестиційний кредит (неповнювана кредитна лінія до 5 років)	14%
	«Бізнес-розстрочка» (кредитна лінія для придбання та оновлення обладнання)	14%
	Гарантовані платежі постачальник	16%
	Кредит під заставу депозиту	2,5%
	Овердрафт	До 16,5
АТ «Ощадбанк»	Кредит на поповнення обігових коштів	Від 14%
	Кредитна придбання Т/З та обладнання	Від 14%
	Овердрафт	Від 19%
	Послуга «Авто-овер» (швидкий кредит)	29%
	Кредит під депозит	2,5%
	Банківські гарантії	За запитом
АТ «Укрексіббанк»	Фінансування аграрного сектору	Від 12%
	Кредит «Оборотний капітал»	Від 14%
	Кредит «Овердрафт»	Від 21%
	Кредит під заставу депозиту	2,5%
	Інвестиційне фінансування (фінансування основних засобів)	Від 16%

Джерело: побудовано за даними [АТ КБ «ПриватБанк», АТ «Ощадбанк», АТ «Укрексіббанк»]

одночасно сприяючи підвищенню ефективності та підвищенню стійкості.

Події, викликані пандемією коронавірусу, спричинили суттєвий вплив на фінансовий стан суб'єктів підприємництва в Україні, що знайшло свій прояв у різкому зростанні збитків практично за всіма видами економічної діяльності, а також у зниженні індикатора економічних настроїв, який відображає рівень ділової впевненості суб'єктів економіки. Експертні оцінки (Р. Корнилюк [10], С. Іванов [9], О. Донець [5–8]) дають підстави до висновку, що за сучасних умов епідеміологічних обмежень найбільше постраждав малий і середній бізнес, адже саме він представлений у тих сферах і видах економічної діяльності, які орієнтовані на роздрібних клієнтів, і вимушено припиняли свою діяльність в умовах карантинних обмежувальних заходів.

В Україні, які і практично в усіх країнах світу, запроваджені механізми фінансової підтримки національної економіки, зокрема через відповідну Державну програму, у межах якої реалізовується програма пільгового кредитування «Доступні кредити 5-7-9%». Проведене дослідження підтвердило достатню життєздатність цієї програми, адже спостерігається зростання обсягів кредитування, збільшується кількість банків-партнерів програми. Разом з тим струк-

тура кредитів програми за своїм змістом є антикризовою, оскільки близько 80% цих кредитів є кредитами рефінансування, а не інвестиційними; більшість позичальників – підприємства аграрної сфери. Також слід відзначити, що дія програми практично не позначилася на загальнонаціональних масштабах кредитування бізнесу з початку її дії. Попри висловлюваний експертами [1–8] скептицизм відносно ефективності програми «Доступні кредити 5-7-9%», вважаємо, що слід визнати доцільним розширення її масштабів та учасників, оскільки, за умов протидії «коронавірусній» кризі, це є дієвий механізм підтримки бізнесу, пом'якшення його боргового стану та отримання можливостей уникнення звільнення найманого персоналу й припинення функціонування. Для стимулювання розвитку банківського кредитування малого й середнього бізнесу в Україні слід також використовувати зарубіжний досвід, зокрема, у створенні дієвих фондів сприяння кредитуванню малого та середнього бізнесу.

Доцільним, є пошук нових ефективних інструментів фінансового забезпечення інновацій, впровадження принципово нових джерел, форм, нетрадиційних методів кредитування та побудова багатокomпонентної ієрархічної моделі банківського кредитування.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Бержанір І. А. Банківське кредитування: сучасний стан та перспективи розвитку. *Modern economics*. 2020. № 20. С. 26–30.
2. Версаль Н. Переваги та недоліки зовнішніх джерел фінансування малих та середніх підприємств в Україні. *Економічний часопис Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки*. 2020. № 1. С. 182–194.
3. Вовчак О. Д., Миськів Г. В. Кредитні ресурси суб'єктів кредитного ринку: теоретико-методологічні підходи. *Вісник Національного банку України*. 2015. № 3. С. 35–39.
4. Волкова Н. І., Свірідова К. Д. Аналіз проблем кредитування малого та середнього бізнесу в сучасних економічних умовах. *Фінанси, облік, банки*. 2017. № 1(22). С. 55–62.
5. Донець О. Б. Банківська стратегія кредитування малого і середнього бізнесу. *Глобальні та національні проблеми економіки*. 2015. № 7. С. 686–690.
6. Донець О. Б. Напрями активізації банківського кредитування малого і середнього бізнесу в Україні. *Східна Європа: економіка, бізнес та управління*. 2016. № 3. С. 205–209.
7. Донець О. Б. Оцінка кредитоспроможності підприємств малого та середнього бізнесу. *Регіональна економіка та управління : Науково-практичний журнал*. 2015. № 1. С. 53–58.
8. Донець О. Б. Кредитування малого і середнього бізнесу : дис. ... кандидата екон. наук (доктора філософії) : 08.00.08 / Унів. держ. фіск. служби. Ірпінь, 2017. 259 с.
9. Іванов С. В., Захарченко Н. В., Швецова А. А. Аналіз джерел фінансування малого та середнього бізнесу в Україні. *Економічний простір*. 2015. № 104. С. 20–27.
10. Корнилюк Р. В., Корнилюк А. В. Фінансування малого та середнього бізнесу: тенденції, можливості, ризики. *Інвестиції: практика та досвід*. 2017. № 24. С. 43–50.
11. Назлуханян С. С. Банківське кредитування малого бізнесу в Україні: проблеми та перспективи розвитку. *Соціально-гуманітарний вісник*. 2019. Вип. 25. С. 238–239.
12. Національний банк України. URL: <https://bank.gov.ua/ua/statistic/sector-financial/data-sector-financial> (дата звернення: 05.05.2021).

13. Маринчак Л., Масик І. Особливості функціонування банківських установ в Україні в період пандемії. *Науковий вісник ІФНТУНГ. Серія : Економіка та управління в нафтовій і газовій промисловості*. 2020. № 1(21). С. 174–183.

14. Панцир С., Когут А. Політика підтримки МСБ: доступ до фінансово-кредитних ресурсів. Київ : Європейський інформаційно-дослідний центр, 2015. 17 с.

15. Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законів України щодо додаткової підтримки платників податків на період здійснення заходів, спрямованих на запобігання виникненню і поширенню коронавірусної хвороби (COVID-19) : Закон України № 591-IX від 13.05.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/591-20#Text> (дата звернення 25.05.2021).

REFERENCES:

1. Berzhanir I. A. (2020) Bankivske kredytuvannya: suchasnyi stan ta perspektyvy rozvytku [Bank lending: current status and development prospects]. *Modern economics*, no. 20, pp. 26–30.

2. Versal N. (2020) Perevahy ta nedoliky zovnishnikh dzherel finansuvannya malykh ta serednikh pidpriemstv v Ukraini [Advantages and disadvantages of external sources of financing of small and medium enterprises in Ukraine]. *Ekonomichnyi chasopys Skhidnoevropeiskoho natsionalnoho universytetu imeni Lesi Ukrainky*, no. 1(22), pp. 182–194.

3. Vovchak O. D., Myskiv H. V. (2015) Kredytни resursy subiektiv kredytnoho rynku: teoretyko-metodolohichni pidkhody [Credit resources of credit market entities: theoretical and methodological approaches]. *Visnyk Natsionalnoho banku Ukrainy*, no. 3, pp. 35–39.

4. Volkova N. I., Sviridova K. D. (2017) Analiz problem kredytuvannya maloho ta serednoho biznesu v suchasnykh ekonomichnykh umovakh [Analysis of small and medium business lending problems in modern economic conditions]. *Finansy, oblik, banky*, no. 1(22), pp. 55–62.

5. Donets O. B. (2015) Bankivska stratehiia kredytuvannya maloho i serednoho biznesu. Hlobalni ta natsionalni problemy ekonomiky [Banking strategy for lending to small and medium-sized businesses]. *Global and national economic problems*, no. 7, pp. 686–690.

6. Donets O. B. (2016) Napriamy aktyvizatsii bankivskoho kredytuvannya maloho i serednoho biznesu v Ukraini. [Directions of intensification of bank lending to small and medium-sized businesses in Ukraine]. *Skhidna Yevropa: ekonomika, biznes ta upravlinnia*, no. 3, pp. 205–209.

7. Donets O. B. (2015) Otsinka kredytopromozhnosti pidpriemstv maloho ta serednoho biznesu [Assessment of creditworthiness of small and medium enterprises]. *Rehionalna ekonomika ta upravlinnia: Naukovo-praktychnyi zhurnal*, no. 1, pp. 53–58.

8. Donets O. B. (2017) Kredytuvannya maloho i serednoho biznesu [Lending to small and medium-sized businesses]: dis. ... The candidate of economics. Sciences (Doctor of Philosophy): 08.00.08 / Univ. state fisk. services. Irpen, p. 259.

9. Ivanov S. V., Zakharchenko N. V., Shvetsova A. A. (2015) Analiz dzherel finansuvannya maloho ta serednoho biznesu v Ukraini [Analysis of sources of financing of small and medium business in Ukraine]. *Ekonomichnyi prostir*, no. 104, pp. 20–27.

10. Kornyluk R. V., Kornyluk A. V. (2017) Finansuvannya maloho ta serednoho biznesu: tendentsii, mozhlyvosti, ryzyky [Small and medium business financing: trends, opportunities, risks]. *Investytsii: praktyka ta dosvid*, no. 24, pp. 43–50.

11. Nazlukhanian S. S. (2019) Bankivske kredytuvannya maloho biznesu v Ukraini: problemy ta perspektyvy rozvytku [Bank lending to small businesses in Ukraine: problems and prospects for development]. *Sotsialno-humanitarnyi visnyk*, no. 25, pp. 238–239.

12. Natsionalnyi bank Ukrainy [National Bank of Ukraine]. Available at: <https://bank.gov.ua/ua/statistic/sector-financial/data-sector-financial> (accessed 05 May 2021).

13. Marynchak L., Masyk I. (2020) Osoblyvosti funktsionuvannya bankivskykh ustanov v Ukraini v period pandemii [Features of banking institutions in Ukraine during the pandemic]. *Naukovyi visnyk IFNTUNH. Seriya: Ekonomika ta upravlinnia v naftovii i hazovii promyslovosti*, no. 1(21), pp. 174–183.

14. Pantsyr S., Kohut A. (2015) Polityka pidtrymky MSB: dostup do finansovo-kredytnykh resursiv [SME support policy: access to financial and credit resources]. Kyiv: European Information and Research Center, p. 17.

15. Pro vnesennia zmin do Podatkovoho kodeksu Ukrainy ta inshykh zakoniv Ukrainy shchodo dodatkovoi pidtrymky platnykiv podatkiv na period zdiisnennia zakhodiv, spriamovanykh na zapobihannia vynyknenniu i poshyrenniu koronavirusnoi khvoroby (COVID-19) [On Amendments to the Tax Code of Ukraine and Other Laws of Ukraine Concerning Additional Support to Taxpayers for the Period of Measures Aimed at Preventing the Occurrence and Spread of Coronavirus Disease (COVID-19)]: Zakon Ukrainy no. 591-IX vid 13.05.2020. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/591-20#Text> (accessed 25 May 2021).